

Justisdepartementet
Lovavdelingen
Postboks 8005 Dep
0030 Oslo

Vår ref: RPU2007-001
Vår dato: 16.05.07
Deres ref: 200405522 EP KKF/
IKR/bj
Deres dato: 22.01.07

Høring – forslag om endringer i arveloven – rett til arv og uskifte for samboere

Det vises til høringsbrev fra dere av 22.januar d.å. der det bes om kommentarer til forslag til endringer i arveloven.

Vi ser oss ikke i stand til å kommentere alle forhold som tas opp i høringen, men velger i stedet å knytte kommentarer til utvalgte punkter.

Uttalelsen nedenfor vil følge høringsnotatets kronologi.

Uttalelsen er også sendt til følgende e-postadresse : kaja.veel.midtbo@jd.dep.no.

*****

I. Arverettslige hensyn

Forholdet mellom formuesforhold i live og etter død

Jussformidlingen mener lovutkastet gir liten sammenheng mellom samboernes formuesforhold i live og når de dør. Ettersom samboere ikke har noe ansvar for å forsørge hverandre, er samboernes økonomi i utgangspunktet uavhengig av hverandre. Selv om samboeres økonomi ofte er sammenblandet, kan vi ikke se at dette gir grunnlag for at lengstlevende skal sitte i uskifte med førsteavdødes arvinger eller motta arv fra samboeren.

Som høringsnotatet selv kommenterer er det ”klart at det er en nær sammenheng mellom det ekteskaplige felleseie og uskifteordningen”. Lovforslaget tar etter Jussformidlingens mening ikke tilstrekkelig hensyn til at det ikke er felleseie mellom samboere.

Hensynet til den personlige autonomi

Høringsnotatet legger etter vår mening alt for liten vekt på at samboerskap er et bevisst valg foretatt av samboerne. Dersom paret ønsker en ordning som gir rett til uskifte og arv, står de fritt til å inngå ekteskap og skrive testament.

Spesielt for eldre par med barn fra tidligere forhold, vil lovforslaget gripe inn i en ønsket ordning. Det er svært beklagelig om samboere som aktsomt og bevisst har valgt denne samlivsordningen, blir tvunget til å skrive testament og informere sin samboer om testamentet for å komme ut av en arveordning de selv ikke har valgt.

Lovforslaget bryter etter vår mening med lovens ordning til nå. All rett til arv etter loven bygger på et bevisst valg fra arvelater. Dette skjer enten ved at man velger å få barn, inngår ekteskap, eller skriver testament. En ulik ordning for samboere vil være svært uheldig. Når noen ønsker å være samboere vil de ofte med tiden ønske å arve hverandre. Man kan imidlertid etter vår mening ikke bygge en arverett på en slik antagelse, arv bør fremdeles følge av et uttrykt ønske eller bevisst valg fra arvelater.

Vi anser det som svært lite hensiktsmessig at lovforslaget gir arverett på bakgrunn av at mange utsetter å skrive testament med den følge at dette aldri blir gjort. Dersom samboere ønsker å arve hverandre, må det kunne forventes at de skriver testament.

Det må kunne forventes at samboerne gjør bevisste valg. Det vil være et uakseptabelt inngrep i samboernes personlige autonomi dersom loven setter opp en arveordning, uten at noen av samboerne bevisst har valgt dette selv.

Særlig om rettsvillfarelse

I begrunnelsen for lovutkastet vises det til hvordan enkelte samboere er i villfarelse om deres rettsstilling. Villfarelse om hvilken rettsstilling samboere står i er klart ikke noe som bør avhjelpes ved å tilpasse rettsstillingen til enkelte samboers villfarelse.

Etter vår mening vil lovforslaget i tillegg være egnet til å skape enda større usikkerhet om hvilken rettsstilling hver enkelt samboer har. Dette er blant annet på bakgrunn av at lovens vilkår for hvem som er samboere og at avgrensningen av hva gjenlevende kan sitte i uskifte med er svært skjønnsmessig og komplisert.

Jussformidlingen vil også bemerke at det er stor fare for at lovforslaget vil føre til større villfarelse om hvilke rettigheter samboere har overfor hverandre i live. Vedtagelse av en slik lov vil trolig få flere samboere til å tro at formuesforholdet mellom dem i live er ordnet gjennom lovens regler.

Alt i alt vil lovforslaget etter vår mening kun skape en enda mer uoversiktlig rettsstilling for samboere. De kompliserte reglene vil føre til ytterligere usikkerhet og være enda vanskeligere å forstå for samboere som er usikre på sin rettsstilling.

Særlig om hensynet til samboere med felles barn

Jussformidlingen ser at uskifteordningen kan hjelpe samboere med felles barn når den ene samboeren faller fra. For samboere med felles barn vil imidlertid barna arve lengstlevende. Det vil være i mindreårige barns interesse at de blir sittende med verdiene som eierandeler i hus m.v. slik at barna kan bo som før. Dette må overformynderiet ta med i sine vurderinger når de skal styre formuen for de mindreårige barna. Problemene for den gjenlevende samboer og de mindreårige barna bør med dette kunne minimaliseres med andre midler enn uskifte.

Målet om å verne den svake part

Vi ser ikke hvordan forslaget verner den svake part spesielt. Retten til å sitte i uskifte med felles bolig vil ikke hjelpe samboere som leier bolig sammen. Retten til arv vil på sin side kun gi rett på mindre enn det samboerne kan sikre hverandre med testament.

Hensynet til å minske behovet for testament mellom samboere

For samboere uten felles barn, som ønsker å arve hverandre, vil arveretten etter forslaget kun hjelpe et stykke på vei. De aller fleste samboere som ønsker å arve hverandre, vil ønske å arve mer enn 4G. Det vil som følge av dette fremdeles være nødvendig for disse å skrive testament.

Samboere som ønsker å arve hverandre før lovens vilkår er oppfylt vil fremdeles måtte skrive testament for å oppnå dette.

I tillegg kommer alle de som ikke ønsker den normalordningen loven pålegger de. Disse må inngå nye testament for å komme seg fri fra arveordningen de fra før av ikke ønsket.

II. Samboerbegrepet

Jussformidlingen er av den oppfatning at definisjonen av et samboerforhold er et helt sentralt spørsmål i forhold til det endringsforslaget som foreligger om retten til arv og uskifte for samboere. Det foreligger et betydelig behov for klare regler for hvilke samboerforhold som omfattes av loven, og hvilke som eventuelt faller utenfor.

Det blir etter Jussformidlingens syn feil å velge samme tilnæringsmåte til definisjonsspørsmålet av samboerforhold, som for ekteskap. Et ekteskap innebærer et rettsforhold i seg selv, slik dette følger av ekteskapsloven med vigsel og medfølgende registrering i folkeregisteret. Slike mekanismer, som klart vil stadfeste starten og slutten, er følgelig ikke anvendelig i forhold til et samboerforhold.

Hvilket tidspunkt et samboerforhold etableres og opphører vil være mer uklart i samboerforhold sammenlignet med når et ekteskap etableres og opphører. Dette tydeliggjør behovet for klare, avgrensede kriterier. Mange unnlater bevisst å gifte seg for å unngå den formuesordning ekteskapsloven etablerer. Disse vil likevel kunne falle innunder ordningen lovforslaget etablerer, dersom vilkårene er oppfylt. Det argument at samboerne kan ha

motstridende interesser synes etter Jussformidlingens oppfatning ikke å være et tungtveiende argument for å etablere en normalordning for samboere og dermed i stor grad likestille samboere og ektefeller.

Et formål med lovforslaget må være at det ikke skal være behov for samboere å opprette et testament for å sikre lengstlevende samboer. Vilkåret ”ekteskapslignende forhold” vil etter Jussformidlingens syn skape atskillige grensetilfeller, hvor det vil fremstå som usikkert om forholdet omfattes av loven eller ikke. Vilkåret er en tilnærmet rettslig standard og det må følgelig foretas en konkret, skjønnsmessig vurdering i hvert enkelt tilfelle. Det er rimelig å tro at de argumentene mot testasjon som regulering av arverettslige spørsmål, ikke avhjelper av dette lovforslaget. Behovet for å opprette testament vil trolig gjøre seg like gjeldende her som etter gjeldende rett.

Spesielt om skjæringstidspunkt

Det vil etter lovforslaget være et betydelig problem å klarlegge når samboerforholdet starter, ettersom det er underlagt en konkret vurdering. I mangelen av et register vil det oppstå grensetilfeller der samboere som tror de omfattes av lovens normalordning, likevel faller utenfor. Tilsvarende med de som ikke ønsker lovforslagets formuesordning, ved at disse likevel vil kunne omfattes. Et samboerregister vil kunne være et instrument for å klargjøre når et samboerforhold i lovens forstand innledes og når det opphører. Jussformidlingen har merket seg at Samboerutvalget konkluderte med at det ikke var ønskelig med et slikt register, og at et flertall av høringsinstansene var imot.

Utvalget la til grunn at verken et obligatorisk eller et frivillig register vil fange opp alle samboere som lovgivningen er ment å omfatte. Lovforslaget inneholder heller ingen andre mekanismer for å avhjelpe de problemer som oppstår ved avgrensningen av ”ekteskapslignende forhold”.

Samboere er, som nevnt i forslaget, en lite ensartet gruppe. Forslaget har basert identifiseringen av samboerforholdet på det skjønnsmessige vilkåret ”ekteskapslignende forhold”. Jussformidlingen mener det fortsatt vil være behov for testament all den tid forslaget vil kunne medføre flerfoldige grensetilfeller og man befinner seg på et område med behov for klare regler.

Et særlig problem oppstår når en av samboerne må flytte på institusjon. Hvorvidt de da lever under ”ekteskapslignende forhold”, vil bli svært skjønnsmessig og kan skape en usikkerhet blant samboerne.

III. Rett til arv etter loven

Dagens ordning kan forenkles

Jussformidlingen er av den oppfatning at andre midler enn de foreslåtte kan være bedre egnet til å ivareta de ulike hensynene som gjør seg gjeldende når det kommer til arverett for samboere. I tråd med samboerutvalgets syn mener Jussformidlingen at det bevisste valget

samboerne har tatt ved ikke å gifte seg bør tillegges vesentlig større vekt i dette spørsmålet. Etter vår mening vil forslaget være konfliktskapende, og ikke i tilstrekkelig grad sikre det helt sentrale i dette spørsmålet; arvelaters ønske. Vi mener derfor at en slik rett ikke bør lovfestes overhodet.

En alternativ løsning for å sikre samboere som ellers ikke ville opprettet testament og dermed ikke ville arvet hverandre, kan tenkes. En mulighet kan være å gjøre arveretten avhengig av en enklere, uttrykkelig godkjennelse enn det testamentet er. Et varsel kan sendes ut med visse mellomrom med forespørsel om samboerne ønsker å tilgodese hverandre ved å gi arverett og med opplysninger om hvordan dette kan registreres. Ettersom alternativet er å lovfeste en rett til slik arverett, kan vi ikke se noen betenkeligheter med å forenkle dagens ordning med en positivt uttrykt vilje.

Dersom arverett lovfestes

Dersom arverett likevel skal lovfestes, er Jussformidlingen av den oppfatning at fravikelighet må være det beste alternativet. Det motsatte er etter Jussformidlingens mening uakseptabelt. For ektefeller opphører arveretten uansett dersom ektefellene skiller seg. Dette er ikke naturlig for samboerskap. Skal tilsvarende bruddvilkår gjelde for samboeres arverett, vil dette fremstå kunstig for et samliv som nettopp skal være ubundet av regler. Dersom slike vilkår ikke skal gjelde, vil en ha en situasjon hvor arveretten i realiteten er fravikelig, men hvor dette er avhengig av samlivsbrudd. Dette vil neppe være en ønskelig tilstand.

Etter Jussformidlingens mening er fravikelighet også best i tråd med bakgrunnen for de foreslåtte vilkårene. Det blir anført at det etter fem år eller felles barn kan være *rimelig* å gi samboerne arverett. Vi er av den oppfatning at det naturlige vil være å ta utgangspunkt i om samboerne selv mener at forholdet er av en slik art at det er rimelig å gi arverett. Vi er for øvrig enig i departementets forslag om at dersom arveretten gjøres fravikelig, må slikt fravik gjøres avhengig av at den andre parten er gjort klar over testamentsbestemmelsen.

En fravikelig arverett vil imidlertid kunne være en stor psykisk belastning for en part som ikke ønsker at samboeren skal ha arverett. Arvelater vil kunne kvie seg så mye for dette at denne unnlater å benytte seg av muligheten. Dermed vil realiteten ofte være at det ikke er arvelaters ønske som ligger bak fordelingen etter dennes død.

Det fremkommer av høringsnotatet at det er hensynet til den svake part i forholdet som taler for ufravikelighet med hensyn til arveretten. Samtidig blir det sagt at det er hensynet til å respektere samboernes valg av samlivsform som på den andre siden kan tale for fravikelighet. Jussformidlingen kan ikke se hvordan hensynet til den svake parten kan tillegges vekt dersom den annen part ikke ønsker at arverett skal gis. Ufravikelig arverett for ektefeller og livsarvinger er vesensforskjellig fra det tilfelle ville være for samboere. Arvelater har i slike tilfeller foretatt manifesterende valg som inkluderer blant annet arverett. Dette mangler for samboere. Å avskaffe enhver mulighet for et fullt økonomisk selvstendig samliv vil etter Jussformidlingens mening være en uakseptabel innskrenking av individenes frihet.

Dersom forslaget blir gjennomført, kan det også oppstå forvirring om samboere har eller ikke har arverett. Samboere som ellers ville ha opprettet testament før de har vært samboere i 5 år,

vil kunne villedes til å tro at de allerede har arverett etter hverandre. Slik vil dette kunne føre til et svakere vern enn dagens ordning.

IV. Rett til å sitte i uskifte

Per i dag har ikke samboere rett til å sitte i uskifte etter den enes bortgang. Dette er trolig de fleste samboere også bevisst på. Når det gis en rett til å sitte i uskifte vil det for mange oppstå flere spørsmål om hvilke deler av formuen som kan være i uskifte, hvem det kan sattes i uskifte ovenfor og på hvilke vilkår de øvrige arvinger kan kreve skifte. Vi vil i det følgende forsøke å belyse det problematiske rundt disse spørsmålene.

Vilkår for uskifte

Etter forslaget kan man bare sitte i uskifte der man har eller har hatt felles barn. Det omfatter ikke de samboerne som er barnløse, men likevel har bodd sammen betydelig lenger enn lovforslagets krav for arv. I ytterste konsekvens vil det si at fetteres og kusiners rett til arv står sterkere en den gjenlevendes behov for å sitte i uskifte. Jussformidlingen mener det er uheldig at retten til uskifte bare gjelder overfor de som har eller har hatt felles barn, og ikke overfor øvrige arvinger, slik det gjør for ektefeller. Dette kan skape misforståelser og unødvendige tvister blant de etterlatte.

Gjenstand for uskifte

Forslaget gir den gjenlevende rett til å sitte med felles bolig og innbo uskiftet. Et av hensynene bak hele lovforslaget er å verne den svakeste parten, som ikke er i stand til selv å sørge for de rettslige konsekvensene ved dødsfall.

I mange tilfeller har ikke samboerne eid den boligen som har tjent som felles bolig. Uskifteinstituttet for samboere blir derfor av illusorisk karakter for de samboerne som leier den felles bolig. I det tilfellet vil uskifte bare gjelde for innbo. Gjenlevende vil da ikke ha noen fordel av å sitte i uskifte med felles innbo dersom den avdøde hadde mye gjeld som den gjenlevende blir ansvarlig for ved uskifte.

Videre vil det trolig oppstå mange tvister om hvilke gjenstander som hører inn under det som betegnes som ”innbu som den avdøde åtte”. Som det fremgår av høringsforslaget vil den nærmere avgrensningen bli skjønnsmessig. Jussformidlingen tror at dette kan føre til stor usikkerhet blant de etterlatte og økt antall tvister om hva som skal høre til uskifteboet.

Jussformidlingen er også av den oppfatning at § 28c siste ledd som lyder: ”Alt den attlevende sambuaren er eller blir eigar som høyrer naturleg saman med dei eigedelane han eller ho har tatt over uskift, går inn i uskiftebuet.”, kan føre til stor usikkerhet blant arvingene om hva som skal deles ved skiftet.

Skifte

Skifte skal etter forslagets § 28f gå etter den foreslåtte endringen i § 24. Det vil si at arvingene kan kreve skifte dersom den som sitter i uskifte inngår et nytt samboerskap med en varighet på minst to år, eller dersom samboerne har, har hatt eller venter barn sammen.

Jussformidlingen er positiv til at dersom det først blir gitt en slik regel, så vil den også gjelde for ektefeller.

Det vil knytte seg betydelige problemer i forhold til hvordan toårsfristen skal beregnes. Dette kan føre til økt antall konflikter knyttet til skiftet. Jussformidlingen er av den oppfatning at regelen er så lite håndfast, og at det vil være knyttet såpass stor usikkerhet til den, at den ikke er egnet for formålet, nemlig å skape en viss sikkerhet for den gjenlevende samboeren.

Arvingene må selv passe på når den gjenlevende samboeren eller ektefellen har vært samboer med ny samboer i to år for å kunne kreve skifte. Dersom det oppstår uenighet må saken trekkes inn for rettssystemet. Dette hadde vært unngått med håndfaste start- og skjæringstidspunkt, for eksempel gjennom et register.

Videre vil det i løpet av en toårs periode oppstå en viss form for sammenblanding av innbo mellom den samboeren som sitter i uskifte og den nye samboeren. I ytterste konsekvens kan begge de nye samboerne sitte i uskifte og bo sammen i to år før arvingene kan kreve skifte. Det kan da oppstå store problemer knyttet til delingen av innboet. Når forslaget § 28 c siste ledd gjør at "Alt den attlevande sambuaren er eller blir eigar som høyrer naturleg saman med dei egedelane han eller ho har tatt over uskift, går inn i uskiftebuet" vil det kunne skape problem der de nye samboerne har blitt sameiere i en del av det nye innboet. Det samme gjelder ved en sammenblanding av boet.

Gjeld

I forhold til gjeldsansvaret vil Jussformidlingen bemerke at samboeren bare har rett til uskifte med felles bolig og innbo, med mindre annet er bestemt i testament. Det blir da uheldig om samboeren blir ansvarlig for en gjeldspost som nødvendigvis ikke hører til den delen av formuen han eller hun får sitte med i uskifte. Dette kan gjøre det vanskeligere for samboere å sitte i uskifte.

For det tilfellet at man kan be tingretten om å finne en forholdsmessig andel av gjelden samboeren skal være ansvarlig for, vil dette være prosesskapende og medføre at et mindre antall av samboere velger denne løsningen.

V. Jussformidlingens konklusjon

Forslaget vil etter Jussformidlingens oppfatning skape større usikkerhet blant samboere knyttet til hva som skjer ved den enes bortgang. Misoppfatninger av lovverket kan føre til at flere lar være å lage testament og samboerkontrakter da de tror de er sikret gjennom loven. Jussformidlingen tror at forslaget slik det er utformet kan føre til økt antall tvister om rett til arv og uskifte mellom samboere.

Jussformidlingen vil også understreke at mange har valgt denne formen for samliv bevisst for å unngå rettsfølgene av et ekteskap. Det vil være en uheldig måte å sikre de svake i samfunnet ved å innføre et system som skaper større usikkerhet enn klarhet.

Det bemerkes at de som ønsker å få arverett og rett til uskifte etter hverandre kan velge å inngå ekteskap for å oppnå disse rettsfølgene.

Jussformidlingen anbefaler at lovforslaget ikke vedtas.

Med vennlig hilsen
for Jussformidlingen
ved Rettspolitisk utvalg

Andreas Sætre Hanssen
saksbehandler

Morten Skjold Ødegaard
saksbehandler

Anne Helen Eide
saksbehandler

Erik Staurset Andresen
saksbehandler